

Dnr. U2024/01680
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm den 28 november 2024

Yttrande över Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42)

Inledning och sammanfattning

Svensk biblioteksförning är en intresse- och medlemsorganisation för bibliotek och bibliotekarier. Medlemmar är alla typer av bibliotek och de som arbetar där. Medlemmarna finns i hela Sverige.

Biblioteken, med sitt uppdrag enligt lag att främja intresset för bildning, är en viktig spelare för folkbildningen. Både i sin egen rätt, och genom folkbibliotekens samarbeten runt om i landet med studieförbunden. Även på folkhögskolor spelar biblioteken en viktig roll.

Svensk biblioteksförning vill särskilt lyfta följande punkter:

- **Folkbildningen i bred bemärkelse utarmas på resurser.** Svensk biblioteksförning ser med oro på hur den breda folkbildningen – bland annat folkbiblioteken, public service och studieförbunden – får allt mindre resurser att genomföra sin verksamhet med. Den breda folkbildningen behöver stärkas.
- **Viktigt att självförvaltningsmodellen får leva vidare.** Precis som inom kulturen är armlängds avstånd mellan folkbildningen och politiken viktig. Självförvaltningsmodellen är en viktig pusselbit i att armlängds avstånd upprätthålls. Svensk biblioteksförning tillstyrker därför utredningens förslag om att självförvaltningsmodellen kvarstår.

Allmänna synpunkter

Svensk biblioteksförning ser med oro på hur folkbildningen nedmonteras i Sverige. Folkbildningen är ett delikat ekosystem som består av många delar, där alla delar är lika viktiga. Folkbiblioteken har under många år dragits med ekonomiska utmaningar, där vi

ser konsekvenserna med bland annat indragna hållplatser för biblioteksbussar och nedlagda filialer. En annan viktig folkbildningsaktör, public service och då särskilt Utbildningsradion, riskerar att drabbas av stora neddragningar i samband med det nya sändningstillståndet. Studieförbunden förlorar runt en halv miljard i statliga medel fram till 2026.

Enskilt för de olika sektorerna är neddragningarna problematiska, men sammantaget ser Svensk biblioteksforening att svensk folkbildning riskerar att försvinna på många orter i Sverige när varken folkbibliotek eller studieförbund har resurserna att finnas kvar. Detta motverkar direkt målen för folkbildningen och nationell biblioteksstrategi.

Ute i landet innebär de minskade resurserna för bildning och folkbildning färre folkbibliotek, författarsamtal, studiecirklar, replokaler, och färre tv- och radioprogram att bygga verksamhet kring. Det kommer att finnas vita folkbildningsfläckar dit biblioteksverksamhet och folkbildning inte når. Det drabbar enskilda individer såväl som den svenska demokratin. En bildad befolkning står sig bättre rustad mot hot mot demokratin. Därför måste folkbildningen tillföras mer medel, särskilt måste neddragningarna av medlen till studieförbunden 2026 stoppas.

I ljuset av det fusk som uppdagades inom studieförbundsverksamheten för några år sedan, kan det verka rationellt att dra ner på bidragen till studieförbunden som ett sätt att minska risken för att pengar används felaktigt. Svensk biblioteksforening menar att studieförbunden och Folkbildningsrådet har lagt, och fortsatt lägger, stora resurser på att komma tillrätta med problemen. Minskade resurser är därför fel väg att gå för att stävja fusk inom folkbildningen.

11 Det behövs en ny balanspunkt i relationen mellan staten och folkbildningen

Svensk biblioteksforening har inga synpunkter på exakt var balanspunkten mellan staten och folkbildningen ska ligga. Det är dock av yttersta vikt att balanspunkten ligger så att principen om armlängds avstånd mellan staten och folkbildningen upprätthålls. En eventuell förflyttning närmare staten bör analyseras noga innan den genomförs.

12.3.1 Förslag på ny målstruktur för folkbildningspolitiken

Svensk biblioteksforening har inget att invända mot den föreslagna målstrukturen för statens folkbildningspolitik.

Svensk biblioteksforening vill dock understryka att hela målstrukturen avser statens folkbildningspolitik: målen och syftet anger vad staten strävar efter att uppnå med bidragsgivningen till folkbildningen. Folkbildningen sätter själv upp mål och styr över sin verksamhet. Denna distinktion behöver göras tydligare i beskrivningen av den nya målstrukturen.

12.3.2 Förslag på nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken

Svensk biblioteks förening invänder inte mot förslaget till övergripande mål för folkbildningspolitiken. Vi anser, liksom utredningen, att delarna i målet stärker demokratin och är önskvärt för samhället i stort. Dock anser Svensk biblioteks förening att stärkt demokrati ska vara en del av statens mål med folkbildningspolitiken. I första hand ska demokrati nämnas i det övergripande målet. I andra hand anser Svensk biblioteks förening att målet till exempel kan läggas till som ett femte delmål. Se under 12.3.3 Förslag på nya delmål för folkbildningspolitiken.

Svensk biblioteks förening föreslår att det övergripande målet för statens folkbildningspolitik ska vara att “stärka demokratin genom höjd bildningsnivå, höjd utbildningsnivå och ökad delaktighet i samhället”.

Vi instämmer i övrigt i utredningens förslag till övergripande mål för den statliga folkbildningspolitiken.

12.3.3 Förslag på nya delmål för folkbildningspolitiken

Svensk biblioteks förening avstyrker delvis förslagen på nya delmål för folkbildningspolitiken.

Sammantaget fokuserar förslagen på mål och delmål för statens folkbildningspolitik på att fler och nya människor nås. Det övergripande målet står sig ensamt, då deltagande i folkbildning innebär höjd bildningsnivå, höjd utbildningsnivå och ökad delaktighet i samhället. Tillsammans med de föreslagna delmålen riskerar dock den statliga folkbildningspolitiken att bli en ren kvantitativ övning. Det är delvis fokus på kvantitet, och inte kvalitet, som skapar incitament och möjlighet till systematiskt bidragsfusk.

Svensk biblioteks förening ställer sig bakom Folkbildningsrådets resonemang och intention i förslag till nya delmål:¹

- att människor breddar och fördjupar sina kunskaper och når nya insikter
- att människor intresserar sig för kulturell utbildning och bildning samt att delaktigheten i kulturlivet är stor
- att människor får möjligheter till livslångt lärande och till att gå vidare i arbetsliv och studier

¹ Folkbildningsrådet, Yttrande över Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42), s. 9–11. Hämtat 12 november 2024.

https://folkbildningsradet.public360online.com/biz/v2-pbr/shareable/directlink/publicfile?id=dkMwbUltMys5VTY3N0ZxM2dQM2NXV0pIS0Z0N0tleHBEbHlPUDZsaTY2N2h3MU1VZGFCTytkclFoTGVZc0NkOQ%3D%3D&authkey=PUBLIC-7016-45C6-9B40-8FC583AB9CF4&filename=Folkbildningsr%C3%A5dets+yttrande+U2024_01680.PDF&disposition=inline

- att folkbildningens verksamhet bidrar till sammanhållning och gemenskap och att personer med olika bakgrund och förutsättningar möts i folkbildande sammanhang
- att folkbildningens verksamhet bidrar till ett aktivt demokratiskt deltagande i befolkningen. (För det fall att demokrati inte tas med i det övergripande målet.)

14.3 Utredningen föreslår att självförvaltningsmodellen behålls

Svensk biblioteks förening tillstyrker att självförvaltningsmodellen behålls.

14.4 Utredningens alternativa förslag innebär att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) tar över ansvaret för fördelning, kontroll, uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen

Svensk biblioteks förening avstyrker att en myndighet tar över ansvaret för fördelning, kontroll, uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen.

15.4 Myndigheten för kulturanalys ska utvärdera effekterna av statens stöd till folkbildningen

Svensk biblioteks förening tillstyrker förslaget.

16 Förstärkt kontroll av statsbidraget inom folkbildningen

Svensk biblioteks förening menar att kontrollen av statsbidraget behöver vara stark, särskilt i ljuset av det systematiska fusk som uppdagades 2020. Den får däremot inte kosta mer än den smakar. Precis som balanspunkten i relationen mellan folkbildning och stat behöver analyseras noga, gäller detsamma med kontroll av statsbidraget.

För det fall att regeringen inte anser att de åtgärder som införts efter det uppdagade fusket är nog, kan nya kontrollåtgärder införas. Mer kontroll kostar, så för det fall att regeringen anser att kontrollerna bör öka, måste folkbildningen, särskilt studieförbunden, tillföras mer medel.

20.17 Finansiering av utredningens förslag

Svensk biblioteks förening avstyrker utredningens förslag om att de medel som enligt utredningens beräkning ska tillföras ett flertal myndigheter ska finansieras från anslag 14:1 och 14:2 under utgiftsområde 17. Svensk biblioteks förening anser att alla åtgärder med anledning av utredningen ska vara fullt finansierade av staten.

I detta ärende har Svensk biblioteks förenings arbetsutskott, ordförande Helene Öberg och vice ordförande Leif Mårtensson, beslutat. Lisa Gemmel har varit föredragande.

Helene Öberg
Ordförande
Svensk biblioteksörening

Lisa Gemmel
Press- och opinionsansvarig
Svensk biblioteksörening